

CHÍNH SÁCH MỚI ĐỐI VỚI THẾ GIỚI ISLAM GIÁO CỦA CHÍNH QUYỀN BARACK OBAMA

TS. Nguyễn Văn Dũng
Viện Nghiên cứu Tôn giáo

Ngay sau khi lên nắm quyền, Tổng thống Hoa Kỳ Barack Obama đã có những động thái mới nhằm cải thiện mối quan hệ đối với thế giới Islam giáo, một mối quan hệ không mấy tốt đẹp dưới thời George W. Bush. Để thực hiện ý đồ này, Chính quyền của Tổng thống Barack Obama đã chọn Indonesia làm điểm khởi đầu. Ngày 18 tháng 2 năm 2009, tân Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Hoa Kỳ Hillary Clinton đã bắt đầu chuyến viếng thăm 2 ngày tới quốc đảo này. Giới bình luận quốc tế coi đây có thể là liều thuốc thử quan trọng của Chính quyền Hoa Kỳ trong việc bình thường hoá quan hệ với thế giới Islam giáo. Nhiều người hy vọng sẽ có những thay đổi trong chính sách của Hoa Kỳ đối với vùng Trung - Cận Đông dưới thời của vị tổng thống da màu này. Sự kiện quan trọng, đó là cuộc trả lời phỏng vấn đầu tiên của Barack Obama trên kênh truyền hình nổi tiếng của thế giới Ả-rập có trụ sở tại Dubai. Trong cuộc phỏng vấn này, ông nhấn mạnh rằng trong quá khứ Hoa Kỳ đã mắc nhiều sai lầm, nhưng người Mỹ không phải là kẻ thù của người Ả-rập. Chắc chắn lời tuyên bố này nhằm thực thi chính sách mới của Hoa Kỳ là bình thường hoá quan hệ với thế giới Islam giáo.

Vậy tại sao Bộ Ngoại giao Hoa Kỳ lại chọn Indonesia cho chuyến công du đầu tiên của Hillary Clinton với cương vị Ngoại trưởng, mà không chọn một quốc gia nào khác ở Trung - Cận Đông, nơi Hoa Kỳ có nhiều lợi ích chủ yếu. Điều này có thể giải thích rằng, chính quyền mới ở Hoa Kỳ đang rất thận trọng trong việc giải quyết vấn đề bình thường hoá quan hệ với thế giới Islam giáo. Chính sách đối ngoại dưới thời Tổng thống G.W. Bush đã để lại cho nước Mỹ nhiều hậu quả nặng nề. Tổng thống Barack Obama đang cố gắng giải quyết các vấn đề quốc tế bằng các công cụ ngoại giao chứ không phải bằng sức mạnh như người tiền nhiệm của ông. Tuy nhiên, trong tình thế hiện nay, việc tiến hành các cuộc đàm phán trực tiếp với các nước Ả-rập, mà trong một thời gian quá dài nước Mỹ chỉ dùng sức mạnh, hoàn toàn có thể bị thất bại. Hoa Kỳ cần phải có nước làm trung gian, và nước đó là Indonesia, một quốc gia có đồng tín đồ Islam giáo nhất thế giới.

Chuyên gia về các vấn đề quan hệ quốc tế của Indonesia là Hariadi Viravan cho rằng, Hoa Kỳ hy vọng với sự tham gia của Indonesia sẽ khôi phục lại được các cuộc đàm phán với thế giới Islam giáo vốn bị gián đoạn dưới thời G.W. Bush. Indonesia, một quốc gia Islam giáo lớn nhất, sẽ là

điểm khởi đầu để Hoa Kỳ khôi phục lại quan hệ với thế giới Islam giáo. Quốc đảo này trong suốt một thời gian dài luôn tiến hành một chính sách tránh xung đột và giữ được mối quan hệ bình thường với tất cả các bên liên quan (đối địch hoặc cạnh tranh) ở Trung - Cận Đông. Do vậy, với vai trò trung gian, Indonesia có thể làm được rất nhiều do có một đường lối ngoại giao mềm dẻo với tất cả các nước khu vực này, trong đó có cả Israel.

Giám đốc điều hành Trung tâm Nghiên cứu Chiến lược và quốc tế của Indonesia là Rizan Sukma coi những gì đang diễn ra là sự tái cấu trúc chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ đối với Trung - Cận Đông sau một thời gian dài mắc sai lầm của Chính quyền G.W. Bush. Nhà phân tích của Viện Nghiên cứu Quốc phòng và An ninh của Indonesia là Bantarto Bandoro nhận xét rằng, chuyến công du của Hillary Clinton tới một nước có phần lớn cư dân là tín đồ Islam giáo trong những ngày đầu tiên với cương vị ngoại trưởng không gì khác hơn là một tín hiệu mà chính quyền mới của Hoa Kỳ gửi tới các quốc gia Islam giáo khác.

Nhưng không phải tất cả các chuyên gia đều tin rằng, Indonesia sẵn sàng đóng vai trò danh dự làm trung gian giữa Hoa Kỳ và thế giới Islam giáo. Ngày 7 tháng 2 năm 2009, trang điện tử Antara-News nhận xét: "Tất nhiên, Indonesia là một nước Islam giáo lớn nhất. Nhưng nó hoàn toàn không đảm bảo trở thành công cụ chủ yếu cho hoạt động đối ngoại của Tổng thống Obama. Chúng tôi sẽ không mơ mộng rằng những mối liên hệ của ông ta với Indonesia trong những giai đoạn trước đây của cuộc đời ông ta sẽ làm cho nước này được ưu tiên trong chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ. Chính sách ngoại giao không dựa trên những sự hồi tưởng đa cảm,

mà là dựa vào sự tính toán thực tế lợi ích quốc gia". Từ "hồi tưởng" ở đây muốn nhắc tới sự kiện thuở thiếu thời Barack Obama đã từng có một số năm sống cùng mẹ ở Indonesia.

Tại Indonesia, người ta còn nhớ tới những cuộc công du của Ngoại trưởng Condoliza Rice và Tổng thống George W. Bush khi trên khắp nước này đang nổi lên những làn sóng chống Mỹ. Do vậy, hiện nay giới lãnh đạo Indonesia phải tỏ ra thận trọng hơn, nhất là khi các cuộc bầu cử quốc hội và bầu cử tổng thống đang đến gần. Tình hình cũng nóng lên bởi tinh thần chống Mỹ của các tín đồ Islam giáo không hài lòng với việc Hoa Kỳ ủng hộ Israel trong cuộc xung đột gần đây ở dải Gaza.

Các cuộc biểu tình rầm rộ và tình trạng lộn xộn trên các đường phố của Indonesia chống lại chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ, đặc biệt khi có các cuộc công du đến nước này của giới lãnh đạo cao cấp Hoa Kỳ đã được những phần tử cực đoan Islam giáo lợi dụng. Và ngay cả đối với các tín đồ Islam giáo ôn hoà điều này cũng không hề đơn giản.

Một tổ chức Islam giáo lớn với hơn 40 triệu tín đồ và có nhiều ảnh hưởng ở Indonesia có tên là Nahdatul Ulama (NU) đã bày tỏ thái độ với Hoa Kỳ thông qua một cuộc hội thảo được tổ chức tại Washington vào tháng 8 năm 2008. Cuộc hội thảo được tổ chức theo sáng kiến của Khasim Muzadi, Chủ tịch NU, một tổ chức của những tín đồ Islam giáo ôn hoà Indonesia. Tại cuộc hội thảo này, các tín đồ Islam giáo ôn hoà Indonesia đã bày tỏ thái độ phản đối chủ nghĩa khủng bố Islam giáo và chủ nghĩa cực đoan. Đồng thời, các nhà hoạt động tôn giáo và hoạt động chính trị Indonesia cũng nêu lên rằng, Hoa Kỳ thường xuyên không

công bằng trong việc xử lý tình hình ở các khu vực khác nhau trên thế giới. Khasim Muzadi cho rằng, Hoa Kỳ còn ở khoảng cách khá xa để hiểu những quan điểm khác với họ. Trả lời phỏng vấn trang điện tử Antara - News vào tháng 9 năm 2008, Chủ tịch NU tuyên bố: "Tôi cho rằng cộng đồng thế giới cần phải coi trọng ý kiến của Hoa Kỳ, nhưng nước Mỹ cũng phải đáp lại như vậy". Khasim Muzadi nhắc tới những khó khăn trong việc giải quyết vấn đề Israel - Palestine và cho rằng những khó khăn này không được trở thành lực cản trong việc thực hiện những nguyên tắc có đi có lại giữa Hoa Kỳ và cộng đồng quốc tế, nghĩa là cộng đồng quốc tế coi trọng ý kiến của Hoa Kỳ, đồng thời nước này cũng phải coi trọng ý kiến của cộng đồng quốc tế. Ông cũng phê phán quan điểm của Hoa Kỳ đối với cuộc đấu tranh chống lại chủ nghĩa khủng bố quốc tế.

Xét trên toàn bộ vấn đề, việc chuyển từ đối đầu quân sự sang đàm phán hoà bình giữa Israel với Palestine còn gặp rất nhiều phức tạp về mặt chính trị do lợi ích của các nhóm chính trị khác nhau, vừa đan xen vừa đối lập. Trong thế giới Islam giáo ngày càng xuất hiện nhiều quan điểm đối lập muốn chiếm vai trò chủ đạo trong việc giải quyết xung đột nội bộ ở Palestine. Lập trường này tạo cơ sở cho việc tranh giành vị trí trung tâm trong thế giới Islam giáo. Vấn đề này đã, đang và sẽ là nguyên nhân của sự bất hoà trong các liên minh trung gian giữa các nước Islam giáo. Liệu Indonesia có đủ ảnh hưởng để giành vị trí này?

Trong thời điểm hiện nay, cuộc đấu tranh giành vị trí người đứng đầu thế giới Islam giáo đang quay

vòng giữa thủ lĩnh Islam giáo Qatar và Quốc vương Saudi Arabia. Nhưng Indonesia, ngay từ cuối năm 2007 đã là một trong những nước đầu tiên nỗ lực hết mình để hoà giải giữa phong trào Fatah và phong trào Hamas. Với mục đích này, tại Jakarta đã diễn ra hội nghị quốc tế mở rộng với sự tham gia của các đại biểu đến từ 28 quốc gia Islam giáo. Mục đích chính của hội nghị này là kêu gọi các phái đối địch ở Palestine ngồi vào bàn đàm phán ở Jakarta và ký hiệp định hoà bình với sự trung gian của Indonesia. Đây là điều kiện cần thiết để giải quyết xung đột ở Trung - Cận Đông. Tuy nhiên, sáng kiến này của Tổng thống Indonesia đã bị Quốc vương Saudi Arabia Abdalla nắm lấy vào đầu năm 2008. Dưới sự trung gian của Abdalla, đã diễn ra cuộc đàm phán giữa Fatah và Hamas, nhưng không đem lại kết quả.

Khi xem xét tình hình ở Trung - Cận Đông, không thể không tính đến lập trường của những nước ủng hộ tích cực phong trào Hamas - đó là Syria và Iran. Cho tới nay, những nước này luôn tỏ thái độ thù địch đối với Israel. Bên cạnh đó, qua một loạt sự kiện gần đây cho thấy, trong tình thế có những nước chống đối quyết liệt như vậy, Israel cũng đang tìm kiếm những quyết định thoả hiệp. Để thực hiện điều này, Israel hy vọng vào sự tham gia trực tiếp của Indonesia.

Trong thời gian xảy ra xung đột vũ trang với Israel vừa qua, Hamas cùng với việc đề nghị Tổng thống Ai Cập đứng ra làm trung gian hoà giải (đây cũng là một vị tổng thống đóng vai trò trung gian chủ yếu trong thế giới Islam giáo), đã cử đặc phái viên tới Jakarta đề nghị Indonesia dùng ảnh hưởng của mình để chấm dứt sự phong tỏa dải

Gaza và mở đường cho viện trợ nhân đạo. Rõ ràng, chuyến công du của Thủ tướng Syria tới Jakarta trong những ngày diễn ra cuộc xung đột quân sự đẫm máu ở dải Gaza không phải là ngẫu nhiên. Mối quan hệ giữa Indonesia với Iran cũng là một mối quan hệ đặc biệt. Trong tất cả các bài phát biểu của mình, Tổng thống Iran Mahmoud Ahmadinejad đều nhấn mạnh tới lợi ích chung của hai nước Iran và Indonesia.

Dù sao chăng nữa, khả năng giải quyết các vấn đề chính trị ở Trung - Cận Đông bằng các biện pháp quân sự đã không đạt hiệu quả. Tuy nhiên, việc khôi phục lại các hoạt động ngoại giao và việc thực hiện chính sách mới của Chính quyền Hoa Kỳ đòi hỏi phải có những quan điểm khác mang tính nguyên tắc và tìm kiếm những biện pháp hợp tác chính trị khác nhau. Việc Chính quyền Obama lựa chọn Indonesia làm điểm khởi đầu cho các cuộc đối thoại với thế giới Islam giáo có thể là hợp lý. Tuy nhiên, liệu Indonesia có tận dụng được cơ hội này để trở thành một trong những nước trung gian chính trong các cuộc đàm phán hoà bình ở Trung - Cận Đông hay không, đó là điều mà các nhà quan sát đang tiếp tục theo dõi.

Tiếp theo Indonesia, ngày 27 tháng 3 năm 2009, Tổng thống Barack Obama đã công bố một chiến lược mới cho Pakistan và Afghanistan, hai nước Islam giáo mà nước Mỹ đã phải chịu nhiều hao tổn về người và của. Mục tiêu chính của chiến lược mới này là tiêu diệt Al-Qaeda ở Afghanistan và Pakistan. Với mục tiêu này, ông Obama thu hẹp mục tiêu của người tiền nhiệm đã đặt ra là xây dựng một nhà nước Afghanistan ổn định, thịnh vượng và

dân chủ. Tổng thống Barack Obama nhấn mạnh rằng, để giữ ổn định cho quốc gia Islam giáo Afghanistan đòi hỏi một nỗ lực quốc tế chứ không chỉ của riêng Hoa Kỳ. Phản ứng về chiến lược mới của Hoa Kỳ đối với Afghanistan, ngay lập tức các nước EU đã hoan nghênh, còn đại diện của Hoa Kỳ, Nga, Trung Quốc, EU và các nước Trung Á trong một cuộc họp mới đây tại Moscow, thủ đô nước Nga, đã cam kết tăng cường hỗ trợ cuộc chiến chống khủng bố và buôn lậu ma tuý của Afghanistan. Tổng thống Afghanistan Hamid Karzai coi chiến lược này của Hoa Kỳ "tốt hơn mong đợi", còn Thủ tướng Pakistan Yousaf Raza Gilani lại cho rằng chiến lược mới phản ánh quan điểm của Pakistan rằng, chỉ hành động quân sự thôi sẽ không phải là giải pháp đầy đủ.

Đối với nước Cộng hoà Islam giáo Iran, chính quyền mới ở Hoa Kỳ cũng có những động thái tích cực, trước hết thể hiện qua thông điệp ngày 20/3/2009 của Tổng thống Barack Obama chúc mừng nhân dân Iran nhân ngày lễ Nowrus - Lễ hội khởi đầu mùa Xuân và đón chào năm mới ở nước này. Ông Obama bày tỏ mong muốn của Hoa Kỳ nối lại quan hệ hợp tác với Iran sau 30 năm gián đoạn vì quan hệ thù địch giữa hai nước. Sau khi ca ngợi nền văn minh Iran và những đóng góp của người Mỹ gốc Iran cho sự giàu mạnh của Hoa Kỳ, Obama cũng thừa nhận sự bất đồng sâu sắc giữa hai nước và cam kết dùng chính sách ngoại giao để giải quyết toàn bộ các vấn đề còn tồn tại trong quan hệ giữa Hoa Kỳ và Iran, vun đắp cho các mối quan hệ mang tính xây dựng giữa Hoa Kỳ, Iran và cộng đồng quốc tế. Hoa Kỳ cũng mong muốn có sự

hợp tác chân thành và trên cơ sở tôn trọng lẫn nhau, mong muốn Cộng hoà Islam giáo Iran có vị trí đúng trong cộng đồng các nước. Tuy nhiên, theo Barack Obama, sẽ không dễ dàng đạt được điều này. Đúng vậy, để giải quyết bất đồng cần phải có sự nỗ lực từ cả hai phía và phải bằng những hành động cụ thể chứ không phải chỉ có trên lời nói. Chúng ta còn nhớ, trước đó vào đầu tháng 3 năm 2009, chính Tổng thống Barack Obama đã tuyên bố gia hạn các lệnh trừng phạt kinh tế đối với Iran thêm một năm với lý do chính sách mà Iran đang theo đuổi đe dọa tới an ninh quốc gia của Hoa Kỳ.

Do đó, các nhà lãnh đạo của Iran tuy đón nhận thông điệp của Tổng thống Hoa Kỳ một cách tích cực nhưng vẫn còn nhiều mối nghi ngờ. Tổng thống Iran Mahmoud Ahmandinejad nói rằng, Iran hoan nghênh các cuộc đàm phán với Hoa Kỳ nếu nước này tôn trọng Iran và thay đổi chính sách đối với Trung Đông. Ông cho rằng, những khác biệt trong quá khứ sẽ được đặt sang một bên, nhưng phía Hoa Kỳ cũng cần phải thừa nhận sai lầm của mình và cần có hành động khắc phục. Lãnh đạo tinh thần tối cao của Iran, Giáo chủ Ali Khomeini đã tuyên bố rằng, nếu Hoa Kỳ thay đổi thái độ, Iran cũng sẽ thay đổi. Vì Iran chưa hề có kinh nghiệm nào đối với chính quyền mới và tân Tổng thống Hoa Kỳ nên nước này phải

quan sát, đánh giá, rồi sẽ thay đổi thái độ đối với Hoa Kỳ. Còn hiện nay, theo Giáo chủ Ali Khomeini, Iran chưa nhận thấy một sự thay đổi cụ thể nào trong chính sách của Hoa Kỳ. Tuy nhiên, với tất cả những gì đang diễn ra, có thể nhận thấy những dấu hiệu thay đổi đầu tiên trong quan hệ giữa hai quốc gia sau 30 năm thù địch. Cộng đồng quốc tế đang theo dõi sát sao những thay đổi của chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ đối với Iran nói riêng và đối với thế giới Islam giáo nói chung và hy vọng chính sách mới này sẽ góp phần đem lại quan hệ hoà bình, hợp tác và tôn trọng lẫn nhau giữa các quốc gia, không phân biệt tôn giáo, tín ngưỡng và hệ thống chính trị ■

Tài liệu tham khảo:

1. Mikhail Gusev, "Cuộc hành quân Islam giáo" của Barack Obama, <http://religion.ng.ru/politic/2009-02-18/islam.html>.
2. Obama muốn "một khởi đầu mới" với Iran, <http://vietnamnet.vn/thegioi/2009/03/837236>.
3. Thấy gì qua thông điệp của Tổng thống Obama gửi Iran?, Báo An ninh Thế giới, ngày 27/3/2009.
4. Iran đứng vững với thông điệp của Obama, <http://vietnamnet.vn/thegioi/2009/03/837306>.
5. Đằng sau phản ứng cứng rắn của Teheran với Obama, <http://vietnamnet.vn/thegioi/2009/03/837505>.
6. Obama tuyên bố chiến lược mới về Pakistan, Afghanistan, <http://vietnamnet.cn/thegioi/2009/03/838692>.